

Հրատարակողն է Վենիսի թիւ 4

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

61-7
187

Թ Ռ Չ Ն Ի Կ

Մ Ե Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ն Ե Ր

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՓԵՅԱԿ

1914 Կիրառնի

3. Կոնսուլները և Լ. Մուխոմբուրգի
Թ Ռ Չ Ն Ի Կ

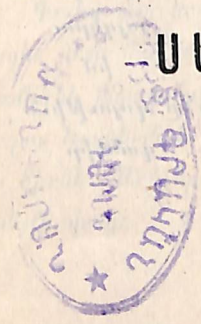
28/11/1919 Վրաստան

1 - 61
21

1919

Մ Ե Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն
Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ն Ե Ր

2282

Տպագրություն "ՓՆԹՍԱՆ"

1914 Վրաստան

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Էջ	Տող	Տպւած է	Պիտի ըլլայ
17	3	վարէն սգորելու	սգորելու
26	6	վերէն յայտնու.	յայտնու.
»	10	վարէն իր	իմ
27	4	վերէն գոյութիւնը	գոյութիւն
32	6	» գանէր	գանէիր

Գրչիս այս երախայրիկը, իբրև երախ-
 սագիս արժի համեմատ ցարակի կը նշխարեմ զի-
 դակտիկ յերախտիստիսն ուսուցչիս — Մի-
 հորոպս եսայեանիս — որ այժմ խաղաղիկ
 կը նիւնէ Արծեքոյն Վարացի կանաչագեղ
 շակցի վրայ:

ԹԻՒՆՆԻԿ

ՀՈԳԵՍՍ ԵՐԳԸ

Հոգիս — եղէ՛ք ազազուն — սովեւեցաւ
 ներս սիրոյ փոթորիկէն . . . :

Ես փետտեցի՛ մի աւ մի կանաչ տե-
 րեւները եղէզիս և խոցելով նրբին կողե-
 րը անոր՝ սրինգ մը շինեցի ինձ համար :

Ձիգերուս ամբողջ հեւքը և կորովի
 թափը մտաններուս՝ կոչեցի՛ ևս չրթունք-
 ներուս վրայ դողդոջ, չո՛ւնչ մը արևի
 սրինգիս, չո՛ւնչ մը սիրոյ, կարօտի, ջերմ,
 առջարսն . . . :

Եղէզը թրթռաց, շահց, եղէզը եր-
 գնց, հեծկրտաց, և կողերէն անոր խոցոտ՝
 հոսեցան կաթիլները կարեկցութեան :

Եւ հոգիս, — եղէ՛ք ազազուն, — հա-
 լեցաւ ասք շունչէն իմ կրգին, ու կիանք
 -սրինգս իր վերջին վա՛նկը հծծեց ծորող
 աւիչին առիկ . . . :

ՀԱՄԲՈՅՐԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Հաւատացի, սիրեցի, համբարեցի...
 Հաւատքս թօշնեցաւ, սէրս սարսուաց,
 համբոյցս քարացաւ:

Հաւատացի՛ դրժեց, սիրեցի՛ մերժեց,
 համբարեցի՛ արհամարհեց:

Կատկածը ողնիներու փուշ-խայթոցներով
 զարարեցաւ կրճքիս տակ, արիւնը հոսեցաւ
 ամէն կողմէ, բայց դեռ սիրոյ խորջը
 կը մնայ անխոցելի...:

Կը հաւատամ, — թո՛ղ դրժէ. կը սիրեմ,
 — թո՛ղ մերժէ. կը համբարեմ, —
 թո՛ղ արհամարհէ: Իմ կեանքն է այդ Հաւատսքը,
 այդ Սէրը, այդ Համբոյցը...

ՀԱՐԱՏԱ՝ ԵՆՁ

Հաւատա՛ ինձ, քո՛յր, որ ես իմ սէրը
 թորած եմ սպիտակ շաշաններու անբրիժ
 բաժակներէն, որպէսզի քու ջինջ հոգիէդ
 ներս համարձակ սիւսի ան՝ իբրև
 բայր մը երկնային:

Աշտանինքէ՛ ամեղութիւն, սպիտակներէ՛
 աիւն և արծիւներէ՛ կորով եմ խըր,
 իմ սէրը քու սրբօրից մարմար անոզանին
 մէջ մկրտելու համար:

Ջերմացւեր ուրեմն աւարտնոյ ստան.
 թափե՛ անոր մէջ սէր-միւստնէդ քանի մը
 կաթիլ. ի՛նքզ եղիր և՛ կնքահայրը, և՛ քահանան
 ու մկրտե՛ հոգիս...: Մտունը թո՛ղ
 Յոյս լինի անոր, որպէսզի վազածամ չը-
 խամրի...:

ԱՐՔԵՐԳ

Կոյս, բիրերուդ խորաթխուը ինձի՛
դարձու՛ր, — Ես սուղելի՛ կ'ուզեմ ծոցը ա-
նոր, սրտալու մարդրիաներն այն զիւթա-
կան, զոր պահամ ունիս դու այնանդ՝
դազանիքով մը խորհրդուոր:

Դարձու՛ր ինձ, կոյս, ծիածանիդ փայ-
լը շիկածոր, անոնք թո՛վքը կուտան ինձ
վճիտ երկինքը կիզող մայրամուտքի բոսոր
արեւուն:

Ամբիտիէ՛, կոյս, լոյս աչքերուդ ծած-
կոցները կիտովին. երկար թերթիւնքնե-
րըդ պահապան դիր ծիտոյոյ խանդաղա-
տանքիդ, սրպէս զի սէր-ախնորկներդ մի-
այն իմ վրաս գամելն և անոնց պաքնե-
րը իմ սիրտս միայն խոցեն:

Ու երբ բիրերէդ գոցցամ պերճ մար-
գրիաներովը հողիտ պատերը՝ զարդարելու
կեղեմ, կամ երբ ծիածանէդ ծնած սլվան
չողերով ջաները կը վառեմ մութ էու-
թեանս, դո՛ւն, կոյս նազելի, կոյս աչա-
զեղ, վրաններդ մի՛ գոցիր երկչոս, սր-
պէսզի զուգուած հողիտ կորոտամաչ չհալ-
ւի իր բաղձալի հիւրին սողատումէն:

ԱՅՏԵՐԴ

Կոյս, ահա՛ վարդը կը շիկնի այտե-
րուդ վրայ. օղբ լի է բուռումներով...
Ես բացի իմ բեւերը՝ քու բուրասանը գր-
կելու համար:

Վարդուգայնի ցոյր դեռ բաժակդ չը
համբուրամ՝ եկո՛ւր. գրեկս ինկի՛ր:

Արշալոյսը դեռ չհիացած գոյներուդ
փափկութենէն, եկո՛ւր, պարտե՛ աչկես:

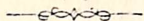
Արեգակը դեռ չխանձած սնդուս կո-
ղերը կոյս բերբերուդ, եկո՛ւր, փայփա-
յանքովդ օճե՛ զիս:

Արեւելի գով-հովիկը դեռ չգոզցած
բոյրդ չնաշխարհիկ, եկո՛ւր, գինովցո՛ւր
իմ պապակ հոգին:

Կոյս, այտերուդ վարդը կը շիկնի՛
մինչ սոխակներ յոցնա՛ծ կը քնանան: Ե-
կո՛ւր, իմ բաց բեւերուս մեջը ինկի՛ր. Ես
քու գաղտնիք ո՛չ սի չի՛մ բեր:

ՍՏԻՆՔՆԵՐԴ

Կոյս, քու կրծքիդ հստարտութիւնն
զգլխեց զիս:

Այն զոյգ բարբառները, — որոնք
թաւիչ բաճկոնիդ սասկ կը հեան հարու-
նակ զգացմունքներդ թաքտան, — խնկե-
ցի՛ն իմ մէջ կարօտը քու սաճարիդ:

Բայ ինձ, կոյս, բայ ինձ կուրծքդ
գեղակիրս և թո՛ղ ստինքներուդ թովքը
չլայնէ իմ աչքերը:

Դիանեմ որ քու նաղանքը արմէքին
մեծութեան խորհուրդն ունի, որովհետև
Արարչութիւնը ակեղերքիս կենսաճիւթէն
է չաղւեր այդ լոյս-խորը, որուն չի կրը-
նար մերձենալ ամէն ձեռքը հոգածին:

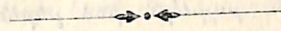
Բայ ինձ, սակայն, կոյս, որովհետև
պաշտանքիս շունչը Քիայն սրբութեան
չղարչ մը պիտի աւելցնէ անոր միւսունա-
չարեբան վրայ, որոնք իրենց խորհուր-
դովը վտանցին իմ հաւատքս:

Բայ, որ թաղեմ առջորտն գլուխս
այդ գաղանալից բարոյներուն մէջ, և գէթ
անոնք թող մրմնջեն այն երգը՝ զոր քու շըր-
թունքներդ ըսելու կը վախնան:

Բայ, բայ որ խմեմ այդ հէքեաթա-

յին ակունքներէդ հուր-գինին ասպնջա-
կան, քանի դեռ, կոյս նազկի, կրկնա-
յին մտաւաճիները չե՛ն գոցած երևց ա-
կունքները՝ գիրկ-աւազանիդ մէջ...:

ԹՈՂ ՈՐ ՍԻՐՏՍՍ ԽՕՍԻ

Հիւրի՛,

Թող որ սիրտս խօսի քեզ այսօր
իր սրտիանքովը ասարօշէն: Թո՛ղ որ սըր-
բաղան լաւութիւնը վաւեր իմ շրթունքնե-
րուս վրայ և խօսքը հոգեաբի թոթովա-
նեղծ:

Թո՛ղ որ սիրտս խօսի, Հիւրի՛, ու
դուն լսէ անոր երգերը խելագար:

Լսէ՛ անոր երգերը խելագար՝ վախ
ձեռքդ կրծքիս կիթաւին վրայ դնելով:

Դի՛ր ձեռքդ կրծքիս՝ ուր խորշափուն
թրթիւնները պիտի փափսան քեզ իրենց
անպատում գաղանիքները բոլոր, ինչ որ
մինչև հիմա երկներ է իմ սիրտը՝ իր մե-
նութեան խաղաղին մէջ և ինչ որ գրե՛ն
ու թուղթը, լեզուն ու շրթունքը ըսելու
համար՝ ամենագոր ումերու պաղատան-
քովը պիտի ցտաբրին...:

ՄԻ ՄՕՏԵՆԱՐ

Կա՛ց, մի՛ մօտենար, կո՛յս, թո՛ղ հե-
ռաւորութեան հուրը միշտ շիկացած պտ-
հէ՛ մեր սրտերը, որպէսզի Սէրը վայրկեան
մ՛ ինչ ցուրտ չզգայ այնտեղ :

Կա՛ց, մի՛ մօտենար, քո շունչը թո՛ղ
ծաղիկներու րոպէն ինձ բերեն, — ես
այնպէս աւելի շուտ կը գինովեամ . . . :

Կարօտիդ տենչը այնքան է լեցուցիւր
իմ հոգին, որ կուրծքիդ հպանցքը վախ-
նամ թափէ դոյն . . . :

Կա՛ց, կո՛յս, մի՛շտ հեռու. պաշտան-
քըս աղօթքի պէս ջերմին քեզի կը հաս-
նի : Քու հրաշագործ գազանիքներդ թո՛ղ
չքնուին իմ անաջ, որպէսզի ես չհասկը-
նամ քեզ :

Մի՛ մօտենար, կա՛ց միշտ անծանօթ,
ես իտէպններուս վտանովը կը քօղազար-
դեմ քեզ և յոյսիս ճամբու գիցուհին կը
դաւանեմ քեզ ծնկաչոր :

Կա՛ց, մի՛ մօտենար . . . և թող վա-
յելքի սաղաւկը չմահացնէ քեզ իմ գրկին
մէջ . . . :

ԵՐԲ ԳՈՒՆ ԳԱՅԻՐ

Քո՛յր, երբ դուն գացիր, ծաղիկները
արամօքէն կուլ տւին իրենց բոյը անու-
շակ, կանանչները աժգունեցան և շուրջս
ցամքեցաւ երգը Ապրիլ - ին :

Երբ գացիր դուն, քո՛յր, սև ամպե-
րը եկան, կախուցան մեր հորիզոնին վրայ
և լացին քո յիշատակ վարդենիներու քով
և պուրակներու մէջ սուերտախիտ :

Եւ իմ աչքերը կարօտով քեզի փըն-
տըռեցին հորիզոններէ անդին, բայց պղ-
տորեցան անոնք՝ անհունին լուս դակու-
թեանէն :

Երբ դուն գացիր, քո՛յր, ամէն ար-
շալոյսին իմ սիրտը հեղտով որոնումի ելու-
քու դէմքիդ ցոյքը՝ երկնքի բոտորներու
մէջ և հնչուն ձայնդ՝ թարմ սիւքերուն
ծոցը դարձայնի :

Կարօտիդ վարդը ուռճացաւ սրտիս
ջերմոցին մէջ, քո՛յր, բայց անտ արիւնս
դայն տառելի կը ցամքի, որովհետև երբ
դուն գացիր, մուցար ինձ թողուլ բա-
նալին սէր-աղբիւրիդ . . . :

ՔՆՁ ԼԱՍԱՐ

Սիրելի՛ս, կուզեմ քեզ համար երգ մը գրել այսօր, երգ մը՝ որ քու և իմ հուզի-
ները իրար հիւսէ ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս
քափուր-վարդին կոկոնը նորաբազումը :

Կ'ուզեմ գրել, բայց գրիչս չար է,
սրբազան կաթիլը կ'ուշանայ... :

Կ'ուշանայ «Սրբազան կաթիլ» ք, հը-
րեշտակս, սրովճեռեալ և ինքս կ'ուզեմ լի-
լալ այդ երգը, քու հուզիկդ հետ շաղկա-
ռու համար... :

Կ'ուզեմ որ իմ էութիւնս իրրե կրկնա-
լին բանաստեղծութիւն՝ իջնէ, կաթէ քու
սրակդ ներս, հոն ծփալու և ծփացնելու
քու սիրադ ալ քնքուշ :

Ծփացնելու սիրադ քնքուշ ու զգայ-
նիկ, որ միշտ մեկու մը կարօտովը կը
մղկտայ հրատուչար :

Ահա՛, թանկագինս, ինչո՛ւ բասերը
կը ստեղծեն ինձ՝ հիւսելու քեզ համար իմ
երգը :

Սիրտս թեկը ունի, — ան ծորիլ չի
սիրեր քեզ համար :

Սիրտս թեկը ունի, — ան անհուն-
ները կ'ուզէ թափահարել քու երգիդ հա-
մար :

Ես չեմ կարող սանձել թոխչքը իմ
սրտիս : Ու գրիչս վար կ'իջնայ ձեռքէս
յուսանաա, սրովճեռեալ ի զմէք կ'սպասէ
բանաստեղծի կաթիլին... :

ԼՔՈՒՍԸ

Երկօր գիշերներ, գիշերներ անքուն
ևս հիւսելի իմ սէրը... :

Հիւսելի՛ ևս իմ սէրը կայս ու անոր
թեկերէն սակի՛ կեանքիս ցանցը շինելի :

Ձգելի՛ ևս օգտները ցանցիս աշխար-
հէ աշխարհ, սրպետիկ բոլոր ընտրելիներս
հոն անդ ունենան լայնարձակ :

Եւ սիրտս թրթուռն, սիրտս կենսալից
խայծ գրի ևս սէր-ցանցիս մէջ սակիթիկ,
սրպետիկ բոլոր ընտրելիներս անոր բարա-
խուռնէն գինովան... :

Ու զգայք քայրերով մտակցան անունք
խայծ-սրտիս ջերմիկ, լեցելի՛ն անոր կուշե-
րը փափուկ, սպս բղիկ-բղիկ պտտաա-
լով՝ ամէն մէկը իր բաժինը սուսմ հեռա-
ցու յողթական... :

Ո՛չ սք, ո՛չ սք իմ ընտրելիներէս ու-
զեց ընտրելի՛ հոն՝ իրրե ընկեր իմ Վշտի,
ընկեր՝ Յոյցի, Արցունքի... :

Լքում՝ սէր, ալ ինչ ունիս սողուն-
լու... :

ՄԱԼԸ

Ընկեր մը թաղեցինք այսօր. քրտան-
ամեայ ընկեր մը թաղեցինք այսօր:

Լաջին չատերը, անոր կանաչ-տրեւան
տաւը բրին չատերը. բայց եւ չլաջի:

Մորմոքեցան մայրերը՝ որ անպատկ
մեռաւ ան: յուզեցան ընկերները՝ որ ի-
տէպներու հարօտովը ցամքեցաւ ան. բայց
եւ քարայր էի:

Ու ա՛յժմ է որ կուլամ ... երբ մե-
ռելին դարակ ճակատը հողին տակը կը
քնանայ, երբ Մահը իր դժնէ երեսը գե-
րեզմանատան մէջ թաղեր, ծրարեր է
արդէն:

Ա՛յժմ է որ կուլամ, բայց ոչ մեռած
ընկերս, ալ զիս, որ կեանք ունիմ՝ բայց
չեմ ապրիր, որ կը չնչեմ՝ բայց միտն
թոյն, որ յոյզ սենիմ՝ բայց միտն տան-
ջեզ, որ սէր ունիմ՝ բայց ո՛չ վայելք:

Զիս է որ կուլամ այժմ եւ աւելի մար-
մոքուն՝ քան թողոր սղաւորներն այսօրւան:

Զիս է որ կուլամ, կենդանի մեռելս,
որովհետեւ ս՛վ կրնայ աւելի զգալ վիշտն
ու կակիծը մէկուն՝ քան ինքը, վշտացողն
ու կակիծողը:

Կուլամ զիս՝ քանի կը յիշեմ մահը.
կուլամ՝ որ չեմ ապրած եւ կուլամ մահա-
ւանդ՝ որ յոյս չունիմ ապրելու... :

Քանի որ մահը վայելքներու թաղումն
է, եւ արդէն թաղած եմ զիս... :

ԹԱԽԻԾԸ

Պատեր է ինձ թախիծը մահւան պէս.
իմ սիրտը մթաղներ է ինչպէս ամպը կար-
կապեր, եւ սրդէս ծով ալեյոյզ կը մանչէ
հողիս:

Անդունդներէն կլամ մզձաւանջ մը
հրէչօրէն եւ դազմանօրէն չաքեր է կրծքիս
կ'ուզէ խնդրամանկ, ճզմկ ինչ որ կայ
ներստ յոյզի, սոսթկուսի, ցաւի, տան-
ջանքի բեկորներէն եւ թոյլ չիտար անգամ
արցունքներուս՝ դուրս հասիլ աչքերէս... :

Ես, ինչպէս գերի շղթայակապ ու
անդօր, ինչպէս մի պատառ որս աւիւծի
ժանիքներուն տակ, եւ, սմբած ու թու-
լացած, չարմելու, ողորակու անընդու-
նակ, բայէ աւ բայէ կը թաղանամ, կը
հալիմ, կը ցամքիմ... :

Եւ թախիծը հազար գլուխներով, հազար կողմերէ կը խայթէ իմ յուսահատ հոգին :

Միտքս սրտեր է ինչպէս ստուոյց Յանւարի և քրտնելու, ծորելու չունի հնար :

Կախարիչ մը կայ, ծանր կախարիչ մը յոյզներէս մինչև մաքերս, որու սակ նւագ հեք մը միտն կը աքա՛յ, կը դա՛յ . . . :

Կարծես սղ տարերքը անելերքին՝ դաշնաւորւած ու համազօրւած՝ զիս ասնջելու. զիս կորսնցնելու ուխտն են ըրած այսօր : Յիշատակներս սլ, ա՛հ, այն սակզօծ, փայփայլուած յիշատակներս սլ, ուխտապրութ ու դուստման, մէկ-մէկու հոռէ խուսներամ եւ կատաղի, ինկածիս վրայ յարձակելու անխորտակն ունին այսօր . . . :

Ես ինձ մինակ կ'զգամ իմ բոլոր թըշնամիներուս և իմ բազմաթիւ ուխտազրութ սիրելիներուս առաջ :

Ու կ'ուզեմ մեանիլ, Ստուս'ձ իմ, կուզեմ մեանիլ սիրայօժար՝ լքելով բոլոր վարդերն ու ստխակները, ասաղերն ու թիթեռները, և քնա՛րս սլ անխորտակն հրձուղ քնա՛րս սլ, ու այն բոլոր երազները՝ որոնց յոյզերովն են օրօրւեցայ երիտասարդական մայխտա օրերուս . . . Կ'ուզեմ մեանիլ՝ վազլան փայփայտնքներուս կարօնը

զերեզմանելով : Ու կ'ուզեմ որ սղ անկողնքն ալ ինձ հետ մեանիլ անկանգնելի . . . — որովհետեւ ես չգտայ հոն անխտան երջանկութեան վայրկեան մ'իսկ, չգտայ դոնէ փշուրիկ մը այն Բացարձակ վայելքէն՝ որուն մարդիկ կ'եանք անունը կուսան, որու համար կը ծնւին մարդիկ և կը սիրեն մաքատիլ անվերջ :

Ո՛հ, ես կ'աւանձ աշխարհս ու իր օրէնքները խեղկատակ . . . :

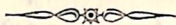
* * *

Պատեր է ինձ թախիծը մահուան պէս. իմ սիրաը մթաղներ է ինչպէս ամպը կարկառեր և սրպէս ծով ալեյոյզ՝ կը մամբուայ հոգիս . . . :

Կեանքի բազմահազար ձայներու վերջին զօղանջն ալ կը մօրի հոգիիս դաննրուն առաջ, ու զէտլի Նիրվանան ես թե կ'առնեմ ճախրապայ . . . :

ՄԵՌԱԾ ՍԵՐՍ

Յաւով երկնեցի, յաւով ծնայ, բայց
զեւ չապրած՝ մեռաւ . . . :

Սրախս փափուկ ծաղերէն օրօջք էի
չինքն անոր համար, արիւնիս կորսիրովը՝
ծիրանի կողմէք, սրպէտլի իմ Յոյս-Փա-
ռանգս անուշ քնով զօրանայ, բոյ քաշէ
այնտեղ :

Ծնած օրէն մահատուեր դարուկը զու-
գակից մնաց անոր ժպտին, մինչև որ
խեղցնց, կլկցնց զայն անգթօրէն արմար-
դօրէն . . . :

Ծիրածանի բիւր զոյներէն աւելի՛ եւ
երազներ էի հիւսեր իմ սրախ Փառանգին,
բայց, աւա՛ղ, մեռաւ ան՝ զեւ չապրած,
և գաժան խուարը քամից երազներս ալ
զունազել . . . :

ԶԱՐԳԵԱԾ ԼՈԳՅՍ

Կիթառ մըն էր իմ հոգին և լարերը
անոր՝ կը թռթայնէին էն գեղեցկագոյն
երգը ախեղերքիս . . .

Ամէն երեկոյ, մինակ, խաղաղու-
թեան մը զինովութեան մէջ, կը հնչէր այդ
երգը լճի՛ւ ու զուլալ՝ ինչպէս խաներս էին
ու յոյզերս օրւան՝ բնաւ չաղտաւած մար-
դոց շնորհապարտութեան գարշիլիշունչովը՝

Երջանիկ էր իմ հոգին իր ազատու-
թեան մէջ և հպարտ՝ իր անկախութեան
համար :

Երբեք չէ՛ր լացեր ան թախիծին ցօղը,
ու հեծե՛մանքի թոյնը բնաւ չէ՛ր մաշած
անոր լարերը կուտական, սրով՛հետեւ խըն-
դրանքի մը ապշաւաւք երբեք չէր ուռեցու-
ցած անոր կուձքը մաւղաշ :

Ողջ ախեղերքը զրախա մըն էր ինձ
համար և մարդիկ՝ գերագոյն Առաքի՛նու-
թեան, ոգիներ, ծնա՛)՝ վայելքն ըմբոջխնե-
լու ախեղերական ներդաշնակութեան . . . :

Ու հոգիս — կիթա՛ռ նորակերտ — ա-
մէն երեկոյ, խաղաղութեան մը զինովու-
թեան մէջ, կ'երգէր իր փառքը անբի՛ծ,
լճի՛ւ ու զուլալ՝ ինչպէս խաներս էին ու
յոյզերս օրւան :

Լսեցին Երգս ու շարժս հաւաքւեցան
բարեկամ, ազգական ու օտարական :

Տեսայ անոնց բերանները լրբձնատ ու
զողացի :

Նախանձի ջրվէժ մը անէին անոնք
իրենց կոկորդներուն մէջ և հեղնանքի
փրփուրները՝ իրենց գէմբերուն վրայ :

— «Այդպէս ո՛չ մէկը երգեց մահկա-
նացուներէն, ու դուն չպիտի երգես, ք-
սին ինձ :

Թո՛ղ այդ հպարտութիւնդ ըմբոստ, և
լարերդ փռէ՛ մեր ոտքերուն տակ :

Վաճառէ՛ մեզ կիթառդ նորակերտ և
մենք քեզ կեանք պիտի տանք ապրելու
համար :

Կուսական լարերդ թող մե՛ր փառքը
երգեն այսուհետև ու դուն խաղաղութեան
գինովութիւններուդ մէջ մեր երախտիք-
ներով ոգևորէ :

Ապա թէ ո՛չ պիտի չորնաս դուն քու
հպարտ մենութեանդ մէջ, փառքիդ բոլոր
երգերուդ հետ . . . »

Լուսած էր իմ կիթառ-հոգին և լարերը
անոր՝ մոռցիր էին գեղեցկազօյն երգը տի-
կերքիս . . .

Ան կը խոկար իրատն ու պատգամը
բարեկամներուն, ազգականներուն ու օտա-

բականներուն, որոնք նո՛յնը կը յանկեր-
գէին ամէն երկիւյ, ճրագները մարկէ ա-
ռաջ :

Փոթորիկ մը կ'ուռէր մատղաշ կուրծ-
քին տակ կիթառիս և լարերը անոր՝ կը
ճարձատէին զայրացին :

Տակաւ կը խտանային շարժս շարքե-
րը պատգամախօսներուն, որոնց կոչերու
չունչը գարշիկի՝ անապատի հովմերու նման
կուգա՞ր լիզելու յոյզերս վճիտ :

— «Այդպէս ո՛չ մէկը երգեց մահկա-
նացուներէն ու դուն չպիտի երգես . . . ա-
պա թէ ո՛չ պիտի չորնաս դուն փառքիդ
բոլոր երգերուն հետ . . . »

Մտերիմ ցատուձով մը վշտակո՞ծ, ամ-
փոթեցի ևս կիթառ-հոգիս իր բոլոր յիշա-
տակներուն պատանքովը սիրական և ա-
գան ու քինոխնդ իր յաճախորդներուս և-
բեան ի վեր նեանցի ախորջէն . . . :

Ու ինչպէս զիշակերներ մոլեգնած, ա-
նոնք վրա՛յ թտակեցան կիթառ-հոգիիս,
քրքջացին իրենց յազթանակը խելագար և
ապա արհամարհանքով մը ժահրայից՝ բը-
զիկ-բզիկ ըրին լարերը անոր, խորակե-
ցին հպարտ կուրծքը կիթառիս և ոտքեր-
նուն տակ առած՝ փչուր-փչուր արորեցին
զայն . . .

ԶՂՁՈՒՄԸ

Հոգիս լացաւ իր սարկաւթեան մէջ և ես ամաշուժիւնը ողբացի իմ խորատկած «Ես» ին . . . :

Ապաշաւի արցունքը չորցաւ իմ կուպերուս տակ և աշխարհը՝ ատկութեան բոյն մը կը թւեցաւ ինձ :

Ու ինչպէս հատկաքող մը դղողւած , մէկիկ-մէկիկ ես ժողովեցի վերստին ատրաքնւած բեկորները կիթաւիս, խնամքոս փափկութիւնսով մը իրարու քով բերի , փակցուցի ես զանոնք սրտիս կակիծովը ջերմաջերմ , կտրատւած լարերը հիւսեցի հանգոյց առ հանգոյց և հեռու մարդոցմէ , մենաւոր խաղաղութեան մը գինովութեանը մէջ , ուզեցի ես հնչել նորէն Երջանկութեան Երգը իմ նախկին . . .

Մրմուռաց կիթառս , մարմնքեցին լարերը անոր և կցկաւար դուրս թաւ հառաչանքի տաղ մը նորօրինակ , ազեկէ՛ղ . . .

Ջարդաւճ հագիւիս Ջարդաւճ սաղը . . . :

Ղօղանջեցին զանգակները . . . ես սպասեցի քեզ ու դուն չուշացար :

Գլխէի որ հեռացումդ անդարձ չէր , սրովհետեւ բնութիւն շ զեւ իր Գիրքը լիովին չէ՛ր կարգացած քեզ :

Դու անտատր վագեցիր , եզնիկներու ետեէն ինկար , ծաղիկներ ժողովեցիր սարերէն ու ձորերէն . և երբ յոգնեցար ու ծարաւը ասնջեց քեզ , դու նորէն ինձի գարձար :

Ես այդ գիտէի ու կ'սպասէի քեզ :

Այրուղ սիրադ գովացնելու աղբիւրներ վնասեցիր , բայց անոնք ցամքեցան քու առաջ . յիշեցի՛ր ապերախտութիւնդ ու ինձի գարձար :

Ես այդ գիտէի ու կ'սպասէի քեզ շեմիս վրայ :

Գիտէի նոյնպէս , որ դուն ինձի՛ պիտի բերէիր վառնջը հաւքած ծաղիկներուդ , սրովհետեւ չէիր գտներ ուրիշ սիրտ մը նո՛յնքան հաբաղտա՝ աննոցմով զարդարելու համար :

Տո՛ւր , մի՛ ամէնար . ես կը պահեմ զանոնք իմ սիրոյ ծաղկառատնիս մէջ . անցեալի յուշերովս կը ջրեմ ու կ'աճեցնեմ ,

և իբրև թանկագին աւանդ՝ կը գուրգու-
րեմ այն վնիս կարիւր, որ զՂուսիք օրը
աչքերէդ հոն սահնցաւ . . . :

ՆԵՐԱ ԵՐԳԸ

Յայտրու տիկեթաթան կը փրփրար
ներա հոսց-սրտին վրայ և լանջ-կափարի-
չը կ'կեկեջէր խաւազին՝ անդուսպ պոսթ-
կումներու թափը գորտկելու :

Նէ կ'երզէր . . . : Եւ ներա կրզը
աստղերու փոշինն ունէր ու լուսնի թեկե-
րը՝ սրանցմով կը փայփայէր, կը սընդուր-
ւէր իր զիւրազգած հոգին :

Գողգոջուն ձայնը վառիկն աղու մըր-
մունջն ունէր և սընդի տիրազին շեշաը՝
սիրահար հովիւներու :

Աչքերուն ամբողջ փայլը, սեռիկ
րիւրերուն հեռադէտովը սիրուն՝ կը քամ-
ւէր հեռուները, սնտարփակ անջրպետին
ներճնչոյ գիրկը՝ ուրիշ ասուածներ կը
թախանձէր՝ իր սրտին Գողգոթիան այց-բե-
րելու :

Նէ ինքը թանճրացեալ գոյութիւնը
չէր այժմ, այլ ցո՛ւքն իր յափշտակութեան.
նէ ինքը երզն էր գրսեբրեամ :

Վշտին աշտները և խոցերը բոլոր,
երգին դիւթական թայխամայոյր հզօր՝ բը-
թացան, բուժակցան, և սփոփիչ պալատա-
նը իջու զեփիւնօր՝ն փայփայելու ներա
բոյլ-բոյլ սպիւնները՝ տարիներու տանջան-
քին . . . :

Երնէ՛կ նէ չզարթնէր յաւիտենապէս
այդ զմայլանքէն երկնակաթ և դաման ի-
րականութիւնը չդար զինքը սթափելու
մուսցութեան անուրջներէն . . . :

ՍՈՒԷԶԶԵՆԸ

Աչքերդ՝ լուսնին, հոգիդ՝ չոյկունն,
կանչէ՛, մեկզդին, կանչէ՛, ա՛նա Բամու-
գանի փէրիները հոյ ի հոյ կ'իջնեն երկե-
րէն ու աստղերէն՝ քու չրթունքներուդ
վրայ կաթկելու ամբրտան ու նեկտարը ձէն-
նէթի . . . :

Կանչէ՛, մեկմիկ երեւջներով օրօր
կարդա սա ննջող ծախուն, որ պաղպա-

Չուն երկինքը գրկած՝ մուշիկ - մուշիկ կը ծփծփայ իր սառազատախն մէջ . . . :

Տե՛ս, տհա՛ կը բայրին սրտաուհան- ներն ու հերարձակի, քնքուշ գլուխներ քեզի ունկնդրելու կ'կրկնեն . . . : Ալ թո՛ղ շոգերն ու փերխները երկնքին ու աչքերդ կենդանի ցոլքերուն դարձուր :

Երբ արար-աշխարհ սէր ու խաղաղութիւն կը բուրէ, երբ անհանգիստ հովերն անգամ կը խզճահարին բնութեան այս խնկարկուծը վրդովելու, գիտե՛մ, միւէ՛զդին, քու հոգիդ չի կրնար անխռով մնալ . . . : Ու մենք, մանկանայուներս, կը ներկենք որ սե սքեմիդ տակէն հաւատքի թևերով դո՛ւն ալ կնդրկես յայգերդ սիրածոր . . . :

Կանչէ՛, սերմն, զեզո՛ւն, զիլ ու զլղը- լուն, թափ առ բխաղբուզ, վասի՛ր Նընոցը սրտիդ, որ ապրիս դուն ու ապրեցնես բոլոր ախառաւորներդ :

Գէ՛. վա՛ր իջիր այժմ, միւէ՛զդին, մինարէի բարձունքէդ : աչքերուդ արքունքը և հեկեկանքը հերարձակ գլուխներուն՝ բաւակա՛ն են մեզմեկու սիրտը «Ալլահ էր- պէր» ին . . . :

Թ Ա Ռ Ը

Լեւոնիկ

Անհուն գործով ձեռքը կ'առնէ թա- ուր, սրբազան երկիւղածութեամբ կը հա- նէ կարմիր պատանքը անոր ու թափն սատափ կողերը ցնծազին յոյր կ'ողջունեն :

Աշուղ է. երկրէ երկիր է թափառեր հայածական՝ իր սիրտուն թափն հեռ : Թա՛սն է իր հոգին և հոգին՝ թա՛ս մը միանգամայն : Թա՛սս'ով է սիրեր, գրաւեր իր անհասանելի ու թա՛սս'ով է որ կը սիր- լի : Թա՛սն է իր զէնքը հզօր և հագեցունց :

Կը հեծէ, կը հեծեծէ թառը աշուղի մասներուն տակ. իր ուռած կրծքի վի՛շ- արը կ'օրբէ լարերուն վրայ՝ կարեկցութեան ստրտուռի մէջ սղողելով մեր սրտերը :

Աշուղը կը յուզել՝ . . . : Միայն ան գիտէ թափն վիշար : Եւ գութագրատ փափկութիւնով ան ահանջ կը դնէ լարե- բու ողբին՝ գլուխը հակելով ախրազինօրէն իր հոգեզաւակ թափն վրայ :

Թառը կը մարմնաբի՛, կիցկտուր ձայ- ներ կը հանէ. կարծես արցունքը կը խեղ- դեն իր կտրորը . . .

Ալ չի գիմանար աշուղը, կը ցնցէ հա

իր գլուխը մրմուռացին, իրանը կը շակէ և ուժգին գորտովով թառը կրծքիս սեղմած՝ զգացումունքներու փոթորիկ մը կը պըտըացնէ լարերուն վրայ: Ապա կը նւազի, կը թալթլի, հոգեկան գալարումներու կնճիռները կը բարձրանան իր յօնքերն ի վեր, քրտինքը հազար բողբոջներով կը ծլծլայ. ճակատին վրայ ու կեսնքը չիթ սու չիթ կը քամւի կանառոյլին ծայրէն՝ թառին գոգը թաղւելու համար...:

Սառափակող թառը կը մտցւի: Բուրբի աչքերը քամւած են կենդանի թառին վրայ: Արցունքը կը շաղայ անոր արնախառն աչքերուն մէջ, ուր կը ցոլան խամրած անուրջներու և վառ ակնջերու անթիւ ծիածաններ:

Նւա՛գ մըն է այդ նայւածքն ալ, նըւա՛գ մը իր սգորումները, իր թալթլումները, որոնք հեռու աշխարհներու մասին կը խօսին: Առտառախանանքն են անոնք մարդկային հոգու լսին սաղբումներուն, զազանի հառնումներուն: Ու հազար լեզու ունին անոնք՝ ամէն սրտին համապատասխան:

Եւ երբ թառին վերջին հեքը կը մարի մեր ականջներուն խորքը, սրտերինս կ'արթննան յանկարծ երազային, բիւրեղ աշխարհներէն թառաղղղար վար ինկածի մը պէս...:

ԱՆՑԵԱԼԸ

Յուշերու բեկոր մը, երգ մը կենսաթրթիւ, կամ վայրկեան մը նման կեանքի կրանգներու՝ հոգիս քն՛գ կը բերեն, ս՛վ Անցելոյ:

Ժամանակը քերեր, տարեր է բոլոր սև բիծերը քու թեւերուդ, որոնք քաղցրօրէն անդարձ երջանկութիւնը կը թափահարեն այժմ ամայի սրտիս մէջ...:

Ինչո՞ւ այսքան զրաւիչ ու ախորժկի, այսքան սրտակեղէք ու մորմնքող ես, Դիցուհի՛:

Եւ ի՞նչ ունիս դուն այնքա՛ն մազակուն, որ կենդանութեանդ անէճքներն անգամ օրհնութեան կը փոխարկես:

Քանի թառալին օրերը, քանի կլթալին ծունկերս ու գաղբի բարբառումը սրտիս, քանի սև խոհերն ու թախիժը հակեն զըլուխս դէպի հօշ, քանի ցամքին երազներս և նիւթը կլլէ զանոնք, քանի, վերջապէս, լքէ զիս Յայտը՝ իմ խռնակներուս հետ գիրկընդխառնելու... — այնքա՛ն կը պայծառանաս դուն իմ աչքին, այնքա՛ն քու բիւրեղ կը փայլին հոգեթավ, այնքա՛ն քու ձայնդ կը հնչէ անսուշ ու բիւրեղ, այնքա՛ն քու անունդ կը վսեմանայ

անմահ յիշատակներու խորհուրդովը սրաշ-
տելի :

Օ՛, դուն անհատանելի, հրաշագեղ
Անցեալ, եթէ փորձէիր անգամ մըն ալ
վերադարձը ընել դէպի սիրտս կարօտակէզ,
ինչպէս պատրաստ պիտի գտնէր հոն խո-
րան մը՝ չերգւած սաղմոսներու համար . . . :

ԽՈՂԵՐՍ

Գարնան պէս զւարթ, երգի պէս ա-
նուշ իմ ալեան խոհեր, նորից ես եւ դուք
մինակ, անընկեր : Վառէ՛ք ծածանւէ՛ք,
բորբոք իմ մաքում, տեղի՛ք նոր-նոր
տեսիլներ չքնաղ եւ նրանց տալու տեսքով
ու շունչով՝ մտայրէ՛ք ցուերս, խոցերս
անհամար . . . , ս'վ խոհեր, խոհեր, գար-
նան պէս զւարթ, երգի պէս անուշ իմ
ալեան խոհեր :

Յամբած իմ կեանքը ձեզանով է շէն :
Շարժիս քար ու խուլ լուսիկան միջում
դո՛ւք էք լսի խօսում, ընկերում սրտա :
Եւ երբ բէգարած, ուժաթափ դուխս զը-
նում եմ անշունչ պող ու չոր բարձիս,

դո՛ւք էք, դո՛ւք միայն, իմ անդաւաճան,
իմ գթո՛ս խոհեր, որ միշտ անարիս վերե
ծնկաչաք՝ օրօր էք ասում մինակ ջիւլա-
նիս . . . :

Ես ձեզ սիրում եմ, ես ձեզ պաշտում
եմ, դարձան պէս զւարթ, երգի պէս ա-
նուշ իմ ալեան խոհեր :

Կէս-դիշերներին տառջին քունը հա-
զիւ դեռ թաղած՝ ուսած աչքերով ես ձեզ
կեանք տալու, ձեզ արե տալու համար եմ
շարթնում : Դուք գրչիս միջից մէկիկ եւ
մէկիկ կաթկաթում էք լուս . . . դարձան
պէս զւարթ, երգի պէս անուշ իմ ալեան
խոհեր : Եւ ես աւանում եմ, ե՛ փայտա-
յում եմ, ե՛ խօսակցում ձեզ մինակ, ըզ-
գացած, ու քամում յոյգերս, մաղում
արցունքներս վիբաւոր սրտից . . . :

Ես ձեզ սիրում եմ, ես ձեզ ջնձ մու-
նայ, իմ մինակութեան թանկագին ընկեր,
իմ ալեան խոհեր :

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐՍ

Ո՛վ յիշատակներ, թա՛րմ յիշատակներ,
կեանքիս հետ շաղւած անմե՛ս անուրջ-

ներ... , ձեզ որ տեսնում եմ, ձեզ որ շքն-
չում եմ, կարօտի տենչով լեցում է հո-
գիս, ա՛խ, յիշատակներ, թա՛րմ յիշատակ-
ներ, անուշ՝ ինչպէս կեանք, լեզի՛ ինչ-
պէս մահ :

Հազոյս անբուսան ընկերը միակ՝ դժ՛ւք
էք մնացել ներս փոխանակ : Նէ՛ ձեզ ինձ
աւեց, — վէրքիս դեզ աւեց, — բայց
վէրքս խորն էր, ճար դարձան չարեւնց... :
Ա՛հ, յիշատակներ, թա՛րմ յիշատակներ,
անուշ՝ քանց համբոյր, լեզի՛ քանց կարօտ :

Թառամում եմ ես լուս մնում թեան
մէջ : Հուր ճակատս շոյող չկայ՝ մէկը քս-
վըս : Չի՛ փթթում համբոյրը՝ ծոցումս
խանդովսու. — չոր է, ամայի՛, անա-
պատ իմ կեանք... :

Է՛լ ներքիք, իմ կեանք հեռու՛ր հոգ-
եակ, յիշատակներ լաւման, ծփա՛ն ծոց,
թո՛ւր մի բոպէ, արի՛, կեանք առ բնձ,
քո յիշատակներն ինձ մա՛ն են նիւթում... :

Թո՛ւր, ա՛յ ազիզ, հատի՛ր, կեանք
առ բնձ, եթէ՛ չես ուզում որ սե գերեզ-
մանս սե թախի՛ թափի վէր գուարթ
սրտիդ... :

Թ Է Զ Ի Ս Ս ՈՒ Ն Ա Ս

Թէ՛ զիս մտնաս՝ սաւերները կը դա-
դանամ ես մութին ե լուս թեան անդայս
հոգին կը խեմ՝ քու հրճանքի ու ցնծու-
թեան բոցերը յաւերմայէս մարելու :

Թէ՛ զիս մտնաս՝ ես իմ սիրոյ խոց-
զայրոյթը թունաչալ՝ լոյսի կակիծն յաւեա
լացող սե-գուժկան բուլն կուտամ՝ սէր-
ժամերուդ անխնայ հոգիիդ մէջ վայելու :

Թէ՛ զիս մտնաս՝ ես գոյկողէմ,
քստմնասարսուս ու գժնէ ուրակները կը
փոխարկեմ գիշերան, ջինջ երազներդ,
ազու յաչերդ արծաթէ՛ ամարդօրէն վըշ-
րկու :

Թէ՛ զիս մտնաս՝ ես փոթորկի ու
չանթի պէս անողսք խղճի խայթը կը դառ-
նամ յար անըւած, գիշերան քունդ ու
յորեկեան հանգիստը մրմուռին խոցիլու :

Որսի՛նեակ՝ քեզ սիրեցի ես տարիան-
քէն աւելի, սիրող ես վառ համարեցի
արեւն ե իմ կեանքին դաւանեցի լոյս-
աղբեր՝ քու գեզ-թովանքը թաքուն :

Իսկ թէ՛ մտնաս դու այս ամէնն ան-
կարեկիր ու թեթեա, ինչպէս չատերը ձեր
սեւին սքնատէր, ես անէ՛ծքի լարը կը
դառնամ ա՛նարիւ՛ յիշատակդ լիկու՛... :

DE FINIBUS

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Extensive faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Գ Ա Թ

№ 22821

Գին 2 Դահեկան